

Ekonomické nástroje ochrany ŽP ekologické daně

Jana Soukopová

Ekonomické nástroje – definice

- **definice:**

„prostředky ochrany životního prostředí, jejichž účelem je podnítit zájem na ochraně životního prostředí ekonomickou stimulací“

Ekonomické nástroje

- Založeny k dosažení ekologických cílů způsobem, který je nákladově efektivnější než přímá administrativní regulace
- Založeny na nepřímém ovlivňování znečišťovatelů
  - Ti se mohou sami rozhodnout, zda je pro ně finančně výhodnější vynaložit určité náklady na zamezení, popř. omezení poškozování ŽP nebo ŽP poškozovat a platit za to – poplatky, daně, apod.

[Podstata]

- Nahrazení, popř. doplnění chybějících nebo nedostatečných hodnotových signálů, které poskytuje standardní tržní mechanismus

[Znaky

- **opatření finanční povahy**, tedy opatření, při nichž dochází k akumulaci, alokaci, redistribuci a/nebo užití peněžní masy,
- **cílem je přispět k ochraně životního prostředí**,
- k jejich realizaci může docházet **jak ve veřejné sféře, tak i ve sféře soukromé**,
- **primárním účelem je buď ovlivňování chování** regulovaného subjektu, **nebo zajištění** disponibilních finančních **prostředků** k provádění opatření na ochranu životního prostředí, případně obojí,
- **váží se zásadně k právem dovolenému** (ať mlčky či výslovně) **způsobu chování** - nejde o tresty (účelem není sankcionovat protiprávní jednání)

[Výhody]

- **minimalizace celkových společenských nákladů nutných na dosažení stanovených environmentálních efektů** (nepůsobí plošně, ale přihlížejí k různým nákladům jednotlivých subjektů na zamezení znečištění),
- podněcování subjektů k **ekonomicky optimálnímu snižování znečištění** (nikoli pouze ke splnění nařízených norem a limitů),
- **minimalizace nároků na státní administrativu** (neboť působí v rámci hry tržních sil) a díky tomu snížení nákladů, omezení nebezpečí korupce ap.;
- vytváření dodatečného **zdroje prostředků** na ochranu prostředí.

Ekonomické nástroje – funkce

■ motivační

chování	ekonomicky výhodné	ekonomicky nevýhodné
příznivé pro ŽP	+ / +	+ / -
nepříznivé pro ŽP	- / +	- / -

■ akumulační

též: internalizační, fiskální, zajišťovací,
kompenzační

Ekonomické nástroje – druhy

- platby k ochraně životního prostředí
  - daně (včetně daňových úlev)
  - poplatky
  - cla
  - cenové úhrady
- fondy
  - státní a jiné veřejné fondy
  - finanční rezervy, finanční jistoty (kauce)
  - „zelené“ investiční fondy
- povinné environmentální pojištění
- trhy s obchodovatelnými kvótami a limity
- zálohové systémy
- výdaje z veřejných rozpočtů
  - přímé výdaje na opatření k ochraně životního prostředí
  - finanční podpory (dotace, úvěry, záruky za komerční úvěry, cenové garance)
- (oceňování životního prostředí)

[Platební nástroje I.]

■ Daně

- tzv. environmentální daně (z uhlí aj. fosilních paliv a energie z nich)
- zvýhodnění / znevýhodnění u „obecných“ daní (různá forma, příklady: DPH, spotřební daně, ...)
- celková „bilance“ daňové soustavy

■ Cla

- ústup

■ Cenové úhrady

- za užívání veřejných zařízení

[Daně]

- Na základě daňové statistiky OECD jsou za ekologické daně v České republice považovány veškeré poplatky k ochraně ŽP. Mezi tyto daně patří
  - dálniční známka,
  - mýtné,
  - silniční daň,
  - spotřební daň,
  - daň z minerálních olejů.
- V roce 2007 vznikly v rámci Ekologické daňové reformy tři nové daně
  - daň ze zemního plynu,
  - daň z pevných paliv a
  - daň z elektřiny.

Ekologická daňová reforma

- Vstupem České republiky do EU započalo **přibližování** naší země různým **evropským systémům včetně toho daňového**.
- Jedním z požadavků na Ministerstvo financí (MF) byla i tzv. **Ekologická daňová reforma**.
- Počínaje rokem 2007 začalo MF realizovat tzv. první etapu, která spočívá ve zdanění zemního plynu (a některých dalších plynů), pevných paliv a elektřiny.
- Už nyní lze konstatovat, že **MF nedodrželo slib kompenzace nových daní snížením sazeb důchodového pojištění** – pro rok 2008 se sazby neměnily a jejich pokles v roce 2009 už souvisel s novým systémem nemocenského pojištění.

Etapy ekologické daňové reformy

■ První etapa

- 2007 – současnost
- zdanění zemního plynu (a některých dalších plynů), pevných paliv a elektřiny.
- Domácnosti platí od roku 2008
- Zdražila topení uhlím o 10% a elektřinu o 1,5%

■ Druhá a třetí etapa

- V roce 2010 až 2013 by mělo v rámci druhé etapy dojít ke **změnám sazeb a daňových zvýhodnění** u pevných paliv elektřiny a zemního plynu. **NERÉALIZUJE SE**

- V poslední fázi, plánované mezi roky 2014 – 2017 pak MF předpokládalo **prohloubení a rozšíření daňové základny** v závislosti na výsledcích z předcházejících let. **JAK TO ALE BUDE – NEVÍME!!!**

Daňové úlevy

- **u DPH** – snížená sazba na určité výrobky a služby ekologického charakteru
  - Výrobky - např. palivové dřevo v polenech, štěpka, třísky, dřevěný odpad aj. – ekologické palivo, rostliny a semena a živé dřeviny, cibule aj.,
  - Služby - sběr a svoz komunálního odpadu, odvádění a čištění odpadních vod, vodní doprava, shromažďování, úprava a rozvod vody, .
- **u daně z příjmu PO** – u nás osvobozeny od daně
  - Příjmy z provozu malých vodních elektráren do výkonu 1 MW, větrných elektráren, tepelných čerpadel, solárních zařízení, zařízení na výrobu a energetické využití bioplynu a dřevoplynu, zařízení na výrobu elektřiny nebo tepla z biomasy, zařízení na výrobu biologicky degradovatelných látek stanovených zvláštním předpisem, zařízení na využití geotermální energie (dále jen "zařízení"), a to v kalendářním roce, v němž byly poprvé uvedeny do provozu, a v bezprostředně následujících pěti letech
- **u spotřební daně** – snížená sazba u pohonných hmot jako je bionafta či bioplyn. Vláda přijala (koncem roku 2009) návrh MŽP, aby se zvedl podíl biopaliv v benzínu i naftě.
- **u silniční daně** – osvobozeny vozidla která mají elektrický nebo hybridní pohon, používají jako palivo zkapalněný ropný plyn nebo stlačený zemní plyn, jsou vybavena motorem pro spalování benzínu a ethanolu označeného jako E85.
- **u daně z nemovitostí** – osvobozeny pozemky mající vliv na krajinu –(např. území zvláště chráněných podle zákon a ochrany přírody a krajiny, přístupné parky, remízky, háje a větrolamy, pozemky sloužící výlučně k účelu zlepšení stavu ŽP, aj.)

[Platební nástroje II. - poplatky]

pojem, druhy:

- Emisní poplatky
(za znečišťování / poškozování život. prostředí)
- Poplatky za využívání přírodních zdrojů
- Uživatelské poplatky
- Poplatky za výrobky
  - poplatky za spotřebu látek poškozujících ozónovou vrstvu Země

[Poplatky za znečišťování]

- Tento typ nástroje vede z ekonomického hlediska k nákladově efektivnímu řešení.
  - Jedná se o řešení, kdy je stanoveného cíle dosaženo s minimálními náklady. Subjekty, pro které je dosažení cílů politiky životního prostředí relativně levnější přispívají relativně více a naopak subjekty, pro které je dosažení těchto cílů relativně dražší, přispívají méně.
- Příjemcem poplatků je buď Státní fond životního prostředí, obecní rozpočty, rozpočty krajů, případně státní rozpočty. Tento příjem se využívá účelově k nápravě škod nebo na podporu ekologických projektů

[Emisní poplatky]

- **poplatky za znečišťování ovzduší**
  - stanoveny zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů ,
  - placeny provozovateli stacionárních zdrojů, které se kategorizují podle velikosti na zvláště velké, velké, střední a malé podle jejich výkonu
  - Mezi zpoplatněné látky patří především tuhé emise, SO₂ (oxid siřičitý), NO_x(oxidy dusíku), CO (oxid uhelnatý), C_xH_y (uhlovodíky).
  - Způsob výpočtu poplatků je dán zákonem. U malých zdrojů je to roční paušál podle druhu používaného paliva. U zvláště velkých, velkých a středních zdrojů závisí výše poplatků na druhu a množství škodlivin

[Emisní poplatky]

- **poplatky za vypouštění odpadních vod povrchových a podzemních (dva různé poplatky)**
  - upraveny ve vodním zákoně č. 254/2001 Sb
  - Znečišťovatel je povinen platit poplatek jak za znečištění, tak i za objem vypouštěných odpadních vod.
  - Poplatek se platí především při vypouštění nerozpuštěných látek, rozpuštěných anorganických solí, ropných látek, nebo pokud je zjištěna zvýšená acidita a alkalita
  - Poplatek platí kdo
    - vypouští odpadní vodu do toku **v množství větším než 100 000 m³ za rok** nebo
    - vypouští vodu, **kteřá nese znečištění větší, než uvádí příloha číslo dvě vodního zákona**
  - Poplatky jsou placeny příslušnému celnímu úřadu na základě podkladů ČIŽP
  - Příjmy směřují do Státního fondu Životního prostředí.

Emisní poplatky

- **poplatky za ukládání odpadů na skládky,**
  - upraveny zákonem č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů
  - skládá se vždy ze základní složky, která je placena za ukládání odpadu a pokud jde o odpad nebezpečný je připlácena riziková složka
  - Příjemcem poplatků je obec, v jejímž katastrálním území se skládka nachází a Státní fond Životního prostředí
  - Výše sazby základní složky poplatku je od roku 2009 stanovena na **500 Kč za 1 tunu komunálního a ostatního odpadu a 1700 Kč za 1 tunu nebezpečného odpadu.**
  - Výše sazby rizikové složky poplatku je od roku 2009 stanovena na **4 500 Kč za 1 tunu nebezpečného odpadu.** Riziková složka směřuje do SFŽP
- poplatky za spalování odpadů,
- poplatky za hluk,
- administrativní, resp. místní poplatky

Poplatky za užití přírodních zdrojů

■ poplatky za odběry podzemní vody

- za odebrané množství podzemní vody. Poplatek je stanoven novelou zákona č. 20/2004 Sb., o vodách. Příjemcem poplatků je z 50% Státní fond životního prostředí a z 50 % rozpočty územně příslušného kraje.

■ poplatky za odběry povrchových vod

- Platba, kterou hradí organizace, které odebírají vodu z povrchových vod jeho správci (tedy Povodí)

■ odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu

- stanoveny zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů. Souhlas s odvodem poskytuje příslušný orgán ochrany zemědělského půdního fondu. Výběr mají v kompetenci celní úřady. Výnos z odvodů směřuje z 60 % Státnímu fondu životního prostředí a z 40 % rozpočtům obcí příslušného katastru.

Poplatky za užití přírodních zdrojů

- **poplatky za odnětí pozemků plnicích funkci lesa**
  - Výše poplatku je určena orgánem státní ochrany lesů a výběr mají v kompetenci celní úřady. Příjemcem poplatků je z 60% Státní fond životního prostředí a z 40 % rozpočty obcí příslušného katastru. Vytěžené prostředky musí být využity na zlepšení životního prostředí obce a na zachování lesa.
- **úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých vyhrazených nerostů**
  - Sazba úhrady se pohybuje v rozmezí 100-1000 Kč za 1 hektar
- **poplatky za kácení dřevin**
  - Nemusí se žádat o povolení, pokud dřeviny nedosahují stanovených rozměrů, tedy pokud dřeviny dosahuje výšky do 80 cm a 130 cm nad zemí nebo se jedná o souvislý keřový porost do 40 m².

Uživatelské poplatky

- poplatky za spotřebu látek poškozujících ozonovou vrstvu,
  - poplatek za výrobu a dovoz regulovaných látek, který napomáhá chránit ozonovou vrstvu Země
  - Poplatky jsou vybírány za látky, které poškozují ozonovou vrstvu a produkty, které je zahrnují
- poplatky za užívání vybraných umělých hnojiv a pesticidů,
- poplatky za používání tašek z umělých hmot, apod.

Uživatelské poplatky

- pokrytí nákladů kolektivních služeb
- financování místních vlád
- sběr odpadu,
- stočné

[Platby za komunální odpad]

■ Způsoby stanovení:

- Úhrada za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálního odpadu (jde o smluvní poplatek, smlouva musí být uzavřena písemně a obsahovat výši poplatku)
- Poplatek za komunální odpad (poplatník každá fyzická osoba, při jejíž činnosti vzniká odpad a plátcem je vlastník nemovitosti, kde vzniká komunální odpad)
- Místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálního odpadu (v praxi nejrozšířenější, sazbu tvoří částka 250 Kč za osobu a kal. rok a částka stanovená na základě skutečných nákladů obce za předchozí rok)

[Fondy]

- **Státní a jiné veřejné fondy**

účel: *alokace fin. prostředků pro financování opatření k ochraně ŽP*
např.: SFŽP, krajské fondy pro naléhavá opatření (vody), Jaderný účet, Recyklačný fond (SK),

- **Finanční rezervy**

účel: *zajistit fin. prostředky pro budoucí jistou potřebu*
např.: provoz skládek odpadu, těžba nerostů)

- **Finanční jistiny / kauce**

účel: *zajistit fin. prostředky pro budoucí možnou potřebu*
např. přeshraniční přeprava nebezpečného odpadu
alt. k povinnému pojištění

- **„Zelené“ investiční fondy**

Povinné environmentální pojištění

- Předmětem odpovědnost za poškození životního prostředí, ne škoda! (?)
  - Např.: prevence závažných havárií, atomové právo, přeshraniční přeprava odpadů

Zálohové systémy (deposit-refund system)

- princip: zboží (příp. obal apod.) se neprodává, ale „vydává na zálohu“ (záruka vrácení peněz při vrácení „zboží“ – neplést s reklamací!!!)
- příklady: vratné lahve aj. obaly

Trhy s obchodovatelnými kvótami a limity

■ **Předmět obchodu:**

- NE povolení, ale oprávnění, resp. povinnost
- převoditelné, kvantifikovatelné, měřitelné
- příklady: emise CO₂ aj. skleníkových plynů, půda, ...

■ **Vymezení trhu:**

- teritoriální (s ohledem na předmět), bubbles
- personální

■ **Fáze:**

- stanovení celkové kvóty a její rozdělení, resp. stanovení indiv. limitů
  - cena, metoda
- „spotřeba“, obchodování (organizace trhu), ofsety aj.

■ **Zpřísnování podmínek:**

- redistribucí, výkupem, snižováním hodnoty

Flexibilní tržní mechanismy - obchodovatelné povolení

- převoditelné kvóty („cap and trade“)
- kredity na snížení emisí
- průměrné limity na obdobné výrobky
- převoditelná uživatelská práva
- převoditelná práva čerpat přírodní zdroje

[Finanční podpory]

- granty, dotace, dary:
  - ze státního rozpočtu,
  - z účelových fondů,
  - z evropských fondů
  - z mezinárodních fondů
- výhodné půjčky (soft loans),
- garance úvěrů.

Hodnocení ekonomických nástrojů

■ Výhody:

- Tržní konformita
- Nižší náklady regulace
- Ekonomická efektivnost
- Inovativnost

■ Nevýhody:

- Nejistý výsledek
- Omezený věcný dopad

■ Rizika:

- „Kouzlo nechtěného“
- „Vytloukání klínu klínem“
- „Vyschlé zdroje“
- „Motivovaný regulátor“

Děkuji za pozornost

soukopova@econ.muni.cz